

Nhớ lại những bước gian-truân ban đầu của một dự-án kỹ-nghệ Việt Nam trong thời chiến-tranh: Nhà Máy Xi-Măng Hà-Tiên

Vừa rồi, cuối năm 2005, tôi có dịp trở về tham-quan Việt-Nam. Tôi rất vui có cơ-hội trở lại thăm viếng vùng Hà-Tiên, nơi tôi sinh-trưởng cách đây hơn 87 năm. Một thời-gian khá dài-dãng đã trôi qua !

Tôi được chứng-kiến nhiều sự thay-đổi tại Việt Nam khá ngoạn-mục, nhưng cũng có nhiều sự chậm-trễ đáng tiếc làm mất nhiều thời-cơ thuận lợi trong tiến-trình phát-triển của nước nhà.

Nhưng mục-đích của bài viết vắn-tắt này không phải để đề-cao những thành-công, mà cũng không phải để phê-bình những sự chậm-trễ. Mục-đích là thuật lại sự-tích của một dự-án kỹ-nghệ, hiện nay còn đang khai-thác tích-cực tại Việt Nam, mà tôi đã hân-hạnh được tham-gia vào việc thiết-lập 50 năm về trước: Dự-án Xi-Măng Hà-Tiên.

Thình-thoảng, có lẽ cũng nên nhìn lại những gì mình đã được cơ-hội đóng góp vào sự thiết-lập để xem coi các dự-án liên-hệ còn tồn tại hay không, hay đã biến chuyển, hoặc tiêu-tan trong sự thay đổi của đất nước.

Nói cho đúng, cộng-đồng “Ái-Hữu Công-Chánh” chúng mình chủ-yếu là chỉ nên lo việc phát-triển và trùng-tu hạ-tầng cơ-sở mà thôi. Phát triển kỹ-nghệ phần nào cũng coi như nằm ngoài trách-nhiệm của anh em Công-Chánh. Nhưng thật ra, trong một nước còn chậm tiến như Việt Nam, số chuyên viên còn rất ít, ranh-giới của các khu-vực phát-triển cũng khó phân-biệt ra cho rõ-ràng. Do đó, tùy cơ-hội, cộng-đồng “Ái-Hữu Công-Chánh” của chúng mình, dù muốn dù không,

cũng phải lăn-mình vào khu-vực của nhiều cộng-đồng khác, như “Ái-Hữu Công-Nghệ” !

“Đoạn-trường ai có qua cầu mới hay !”

Đó là nguyên-do tại sao tôi đã trực-tiếp tham-gia, cùng với nhiều chuyên viên Việt Nam khác trong thời-gian đó, như kỹ-sư Vũ-Văn-Thái, nay đã qua đời, và kỹ-sư Huỳnh-Văn-Điểm, từ lâu tôi không được biết tin-tức, vào sự đề-xướng và thiết-lập dự-án Xi-Măng Hà-Tiên, giữa những năm chiến-tranh cực-kỳ khó-khăn 1955-1960.

Sự-tích Dự-Án Xi-Măng Hà Tiên

Sau Hiệp-Định Genève 1954, lãnh-thổ Việt-Nam bị chia đôi theo vĩ-tuyến thứ 17. Phần lãnh-thổ phía Nam vĩ-tuyến mất đi những nguồn tiếp-tế nhiều nguyên-liệu thiết-yếu, như than đá Hòn-Gai, trước đó sử-dụng cho các nhà máy nhiệt-điện và cho các đầu máy xe lửa đường sắt, cũng như xi-măng sản-xuất tại miền Bắc, cần-thiết cho các cuộc xây dựng hạ-tầng cơ-sở. Những vật dụng thiết-yếu đó, trước kia được cung-cấp từ Bắc Việt Nam. Nay phải nhập khẩu từ nước ngoài, tốn kém rất nhiều ngoại-tệ mà miền Nam Việt Nam đang khan hiếm.

Riêng về nhu-cầu xi-măng, chúng tôi đưa ra ý-kiến là nhứt-định phải tìm cách sản-xuất tại nội địa miền Nam Việt Nam. Cái khó-khăn là muốn sản-xuất xi-măng bắt buộc phải dùng nguyên-liệu đá vôi, với một khối-lượng rất lớn. Khổ nỗi, là miền Nam Việt Nam có rất ít đá vôi, trong khi miền Bắc lại có rất nhiều, nhứt là tại vùng Ninh-Bình và Vịnh Hạ-Long.

Tại miền Nam Việt-Nam, người ta thường nói tới Núi Cẩm-Thạch Đà-Nẵng, mà nhân dân địa-phương khai-thác từ lâu để điêu-khắc những tượng đá và những vật trang-trí mỹ-thuật bằng

cẩm-thạch. Phá hủy hòn Núi Cẩm Thạch Đà Nẵng để làm xi-măng là một sai-lầm mà có lẽ các thế-hệ hậu-sinh sau này không bao giờ tha-thứ cho chúng tôi !

Vì tôi sinh-trưởng tại Hà Tiên, nên lúc nào tôi cũng còn nhớ hình-ảnh các hòn núi con-con, rải-rác trên cánh đồng mênh-mông từ Rạch-Giá tới Hà-Tiên. Tôi tin chắc rằng các hòn núi đó đều là núi đá vôi. Khi còn nhỏ, tôi tò-mò thường tới xem các lò vôi thô-sơ dân-chúng đang nung nấu dọc theo đường Hà-Tiên đi Thạch-Động.

Do đó tôi đưa ra đề-nghị thiết-lập một dự-án chế-biến xi-măng căn-cứ trên nguyên-liệu đá vôi của những hòn núi vùng Rạch-Giá/Hà-Tiên.

Các giai-đoạn kỹ-thuật chế biến xi-măng

Kỹ-thuật chế biến xi-măng, ai cũng biết, bắt đầu từ nguyên liệu đá vôi. Trước tiên, phải nghiền đá vôi ra thành một hình-thức bột rất nhuyễn như bột mì. Trộn vào bột đá, một khối thích-nghi đất sét, mà Việt Nam may-mắn chỗ nào cũng có ít nhiều.

Kế đó, phải đem bột đá vôi nung đốt trong một lò dài, hình tròn, xoay liên-tục theo một đường trục nằm nghiêng-nghiêng so với độ bằng. Bột đá vôi được cho vào miệng lò phía dưới, cùng một lượt với nhiên-liệu, thường là dầu cặn (Fuel), để đốt và đem nhiệt-độ trong lò lên rất cao.

Nguyên-liệu bột đá vôi sẽ từ-từ di-chuyển, nhờ sự xoay tròn liên-tục của lò nung, đi từ miệng lò phía dưới lên miệng lò phía trên. Tới miệng lò phía trên, giai-đoạn chế-biến đầu-tiên chấm dứt. Nguyên-liệu bột đá vôi đã trở thành một chất-liệu trung-gian, gọi là Clinker, hình thức như các hạt sỏi, khá cứng rắn.

Giai-đoạn chế-biến kế-tiếp là phải xay nhuyễn một lần nữa những hạt Clinker ra thành bột. Trộn thêm trong khi xay một vài chất hoá-học phụ-thuộc như Thạch-Cao (Gypse) và Ôxy-thép (Oxyde de Fer), v.v. Sau đó là thành bột

xi-măng thông dụng, chỉ còn bỏ vào bao giấy và phân-phát ra thị-trường.

Những khó-khăn chuyên-chở lúc bấy giờ.

Một sự khó-khăn đặc biệt, có tính cách chiến-lược căn-bản trong những năm chiến-tranh 1955-60, là nếu xi-măng được chế-biến tới giai-đoạn cuối cùng tại vùng Rạch-Giá/Hà-Tiên, xi-măng đó bắt buộc phải chuyên chở tới địa-bàn Saigon bằng xà-lan, dọc theo các sông, rạch của đồng bằng Sông Cửu-Long, trên một đường thuỷ dài khoảng 400 tới 500 Km. Mỗi chuyến xà-lan có thể chở cả ngàn tấn xi-măng.

Nếu rủi ro một trong những xà-lan đó bị tai-nạn, chìm giữa một con kinh nhỏ, như Kinh Cái-Sắn chẳng hạn, các bao xi-măng sẽ thấm nước và đông-đặc lại thành một khối bê-tông, nặng cả ngàn tấn ! Chúng tôi lúc bấy giờ lo ngại không có phương-tiện cần-trục nào đủ khả-năng để kéo lên một khối lượng quan-trọng cả ngàn tấn như vậy được ! Đoạn kinh liên-hệ do đó có thể bị bết-tắc không biết bao lâu mới có hy-vọng thông-thương trở lại được.

Để giải-quyết vấn-đề an-toàn chuyên chở, chúng tôi đề-nghị giải-pháp phân chia tiến-trình chế-biến xi-măng ra thành hai giai-đoạn: Biến chế bột đá vôi ra thành chất trung-gian Clinker tại nhà máy xi-măng Hà-Tiên. Chuyên-chở Clinker đó từ nhà máy Hà-Tiên tới vùng Saigon, trên những xà-lan thông-thường, rời-rạc (en vrac) không cần bao gói gì cả. Khi tới Saigon, mới xay Clinker ra thành bột xi-măng như nói trên, rồi cho vào bao giấy và phân phát ra thị trường.

Clinker có một đặc-điểm quan-trọng là không đông-đặc lại thành bê-tông như xi-măng, khi bị thấm nước mưa, hoặc nước sông khi một xà-lan bị chìm. Do đó, nếu một xà-lan Clinker bị tai nạn giữa một con kinh, chúng tôi hy-vọng đem tới nơi đó một cần-trục nho-nhỏ. Rồi từ khối vài trăm kilos một, vớt Clinker ra, cứu vớt xà-lan chìm và mở lại lưu-thông đường kinh bị tai-nạn. Đó là nguồn gốc sự bô-trí dự án xi-măng Hà-Tiên, với một nhà máy nung bột đá vôi ra thành

Clinker tại Kiên-Lương, và một nhà máy xay Clinker ra thành xi-măng tại Thủ-Đức.

Kỹ-sư Huỳnh-Văn-Điểm lúc bấy giờ cũng nghĩ tới một lợi-ích tiết kiệm, nói ra cho vui, là xi-măng sản-xuất tại Thủ-Đức có thể chỉ cần những bao giấy mỏng hơn, vì chuyên chở tới những nơi tiêu thụ gần hơn, là nếu các bao xi-măng ấy chở về Saigon từ Kiên Lương !

Sự bất-tiện và bất-lợi của Nhà Máy Xi-Măng Thủ-Đức ngày nay.

Tình thế đã hoàn-toàn thay đổi tại Việt Nam ngày nay so với tình thế 50 chục năm về trước. Địa-thế của Nhà Máy Xi-Măng tại Thủ-Đức ngày nay có nhiều điểm bất-lợi. Khi lựa chọn địa-điểm đó năm 1955, vùng đó gần như hoang vu, không mấy dân-cư thường-trú. Dự-án Xa-Lộ Saigon-Biên Hoà chưa kết thúc.

Chúng tôi không ngờ rằng hôm nay, 50 chục năm sau, số dân-cư tại địa bàn Thủ-Đức đã tăng trưởng với một mức độ không tiên đoán trước được. Một nhà máy xi-măng nằm giữa một khu dân cư đông-đúc không tránh được nhiều sự bất-tiện nan-giải, như :

- Ô nhiễm môi-trường vì Nhà Máy Xi-Măng Thủ-Đức phát sinh ra quá nhiều bụi bặm;
- Nhiều xe tải chuyên chở xi-măng làm gia tăng khối lượng lưu thông trên Xa Lộ Saigon-Biên Hoà, tới một mức độ mà một xa-lộ thông-thường không còn chịu đựng được nổi, nhứt là tại một địa bàn tiếp-cận sát Saigon.

Hơn nữa, Nhà máy Xi Măng Thủ-Đức đang chiếm một mặt bằng đất đai rộng lớn, đáng lẽ phải được quy-hoạch dành cho việc xây cất nhà ở cho dân cư, hoặc những cơ-sở có nhiều lợi-ích ưu-tiên xã-hội, như trường-học hoặc nhà-thương, v.v., trong một vùng đông dân tại một ngoại ô gần Saigon như Thủ-Đức.

Những lý-do căn-bản ngày xưa về sự xếp đặt Nhà Máy Xi-Măng tại Thủ-Đức để bảo đảm an-toàn chuyên-chở, ngày nay đã hoàn-toàn

thay đổi. Nếu tháo gỡ các bộ phận Nhà Máy Thủ-Đức để đem về ráp lại tại Kiên-Lương, cạnh Nhà Máy Clinker, tôi thiết-tưởng là một sự cải-tiến có ý-nghĩa và nhiều lợi-ích cho quốc-gia, về cả mặt kinh-tế và xã-hội.

Thật vậy, mặt bằng đất đai cần-thiết cạnh Nhà Máy Clinker Kiên-Lương dư dả, không thiếu để đặt trở lại tại đó Nhà Máy Xi-Măng Thủ-Đức.

Mặt bằng đất đai được giải-toả tại Thủ-Đức sẽ có một giá-trị đặc biệt, có thể bù-trừ chi-phí di-dời Nhà Máy Thủ-Đức xuống Kiên-Lương. Chưa kể những lợi-ích khác như kết-quả cải-thiện môi-trường và làm giảm bớt khối lượng lưu-thông trên Xa-Lộ Saigon-Biên Hoà.

Muốn đo lường một cách chính-xác và cụ-thể các mối lợi so với các mối hại của đề-nghị di-chuyển này, tôi thiết-tưởng cần cho thực-hiện gấp một nghiên-cứu khả-thi, do một tư-vấn kỹ-thuật có đủ kinh-nghiệm. Tôi tin rằng kết-luận của cuộc nghiên-cứu khả-thi đó sẽ xác-nhận lại những điều tôi ước-lượng một cách sơ-lược nói trên.

Tôi cũng nghe nói hình như có một dự-định xây cất một nhà máy xi-măng thứ 2 tại vùng Kiên-Lương. Việc đó tôi thiết tưởng rất có lý, vì các công-tác xây cất tại miền Nam Việt Nam càng ngày càng bành-trướng thêm nhiều.

Nếu thật sự có dự-định đó, thì đề-nghị hôm nay của tôi về chuyện di-dời Nhà Máy Xi-Măng Thủ-Đức xuống Kiên-Lương càng được cứu xét một cách cấp bách hơn nữa. Có thể nhà máy xay Clinker mới nên được nghiên-cứu kết hợp với việc di-dời nhà máy Thủ-Đức, để phục-vụ chung cho nhà máy xi-măng cũ và nhà máy xi-măng mới tại Kiên Lương.

Đây là một thời-cơ không nên bỏ lỡ, một lần nữa!

Trần-Lê-Quang

01/06/2006, Mountain View, CA 94041.